

กฎหมาย

สำหรับผู้สูงอายุ

ดร.อภิชัย จันทรเสน

คณะกรรมการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

คำนำ

สิทธิผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. ๒๕๔๖ ในมาตรา ๑๑ กำหนดให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะมาตรา ๑๑ (๒) ได้กำหนดให้ผู้สูงอายุมีสิทธิได้รับการศึกษา และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

คณะอนุกรรมการติดตามสิทธิผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.๒๕๔๖ เห็นถึงความสำคัญของการรับรู้ข้อมูลด้านกฎหมายที่จะทำให้ผู้สูงอายุได้รับความเป็นธรรมในการดำรงชีวิต ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบในสังคม จึงมอบหมายให้สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ จัดทำหนังสือคู่มือกฎหมายน่ารู้สำหรับผู้สูงอายุขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และให้ผู้สูงอายุได้รับทราบข้อมูลกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้อง รวมถึงใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตในสังคมอย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

กฎหมายสำหรับผู้สูงอายุ

ดร.อภิชัย จันทรเสน

ในช่วง ๑๐ ปี ที่ผ่านมานี้ผมได้รับเชิญไปบรรยายหัวข้อ **“กฎหมายสำหรับผู้สูงอายุ”** ในการสัมมนาที่จัดขึ้น สำหรับผู้ที่เตรียมเกษียณอายุ จากราชการ รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานภาคเอกชนที่จัดโดย สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น

เรื่องที่ได้ได้รับความสนใจมากที่สุดได้แก่ **การให้ที่ดินและบ้านแก่บุตรหลาน สัญญาค้ำประกันและการทำพินัยกรรม**

* กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ, รองประธานคณะอนุกรรมการติดตามสิทธิผู้สูงอายุ, อนุกรรมการเพื่อผลักดันและขับเคลื่อนประเด็นการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว, อนุกรรมการปฏิบัติการยุทธศาสตร์ด้านเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และความเสมอภาคของบุคคล คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.

การให้ที่ดิน และบ้าน แก่บุตรหลาน

ผู้ร่วมสัมมนามักจะตั้งคำถามว่า จะยกที่ดินและบ้านให้แก่บุตรหลานในระหว่างที่มีชีวิตอยู่หรือควรจะยกให้เป็นมรดก

เรื่องนี้ผมแนะนำว่า ควรยกที่ดินและบ้านให้แก่บุตรหลานในระหว่างที่มีชีวิตอยู่เป็นการดีกว่า ทั้งนี้เพราะผู้ที่ได้รับจะได้ชื่นชมยินดี และแสดงความกตัญญูตต่อผู้ให้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ได้เต็มที่ดีกว่าที่จะได้รับรู้ว่าตนได้รับมรดกเป็นที่ดินและบ้าน ซึ่งจะทำให้ก็แต่ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ให้ซึ่งวายชนม์ไปแล้ว นอกจากนี้ ยังตัดปัญหากรณีพิพาทที่อาจเกิดขึ้นระหว่างทายาทในเรื่องทรัพย์สินมรดกและอาจเป็นผลให้บุคคลที่ควรจะได้รับที่ดินและบ้านตามความปรารถนาของผู้ยกให้เสียสิทธิจากความไม่สมบูรณ์ของพินัยกรรม หรือจากกรณีพิพาทระหว่างทายาทก็เป็นไป

อย่างไรก็ตาม **มีข้อแนะนำสำหรับเจ้าของที่ดินและบ้านที่จะยกให้แก่บุตรหลานว่า ควรจะจดทะเบียนสิทธิเก็บกินให้แก่ตนเองและคู่สมรส** (ถ้ายังมีชีวิตอยู่) ไว้ตลอดชีวิตด้วย ทั้งนี้เพราะประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๑๗ กำหนดให้สิทธิไว้ คือ

“อสังหาริมทรัพย์จะต้องตกอยู่ในบังคับสิทธิเก็บกิน อันเป็นเหตุให้ผู้ทรงสิทธินั้นมีสิทธิครอบครองใช้และถือเอาซึ่งประโยชน์แห่งทรัพย์สินนั้น ผู้ทรงสิทธิเก็บกินมีอำนาจจัดการทรัพย์สินผู้ทรงสิทธิเก็บกินในป่าไม้เหมืองแร่ หรือที่ขุดหิน มีสิทธิทำการแสวงประโยชน์จากป่าไม้เหมืองแร่ หรือที่ขุดหินนั้น”

และมาตรา ๑๔๑๔ กำหนดว่า “สิทธิเก็บกินนั้น จะก่อให้เกิดโดยมีกำหนดเวลา หรือตลอดชีวิตแก่ผู้ทรงสิทธิก็ได้ ถ้าไม่มีกำหนดเวลา ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าสิทธิเก็บกินมีอยู่ตลอดชีวิตผู้ทรงสิทธิ ถ้ามีกำหนดเวลา ท่านให้นำบทบัญญัติมาตรา ๑๔๐๓ วรรค ๓ มาใช้บังคับอนุโลม ถ้าผู้ทรงสิทธิเก็บกินถึงแก่ความตาย ท่านว่าสิทธินั้นย่อมสิ้นไปเสมอ” จะเห็นได้ว่าบิดามารดาผู้ที่ยกที่ดินและบ้านให้แก่บุตรหลานยังมีสิทธิครอบครอง ใช้และถือเอาซึ่งประโยชน์แห่งที่ดินและบ้านนั้นตามกฎหมาย โดยจะยังอยู่อาศัยนำออกให้เช่า หรือจัดหาผลประโยชน์ใด ๆ จนตลอดชีวิตของตนได้โดยไม่มีผู้ใดมีสิทธิมารบกวน

ในทางปฏิบัติจะต้องจดทะเบียนสิทธิเก็บกินดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่พนักงานที่ดินในเขตที่ดินนั้นตั้งอยู่และเสียค่าธรรมเนียมราชการโฉนดละ ๔๐ บาท หลังจากการจดทะเบียนสิทธิเก็บกินแล้ว บุตรหลานที่ได้กรรมสิทธิ์ที่ดินและบ้านก็ยังมีกรรมสิทธิ์โดยสมบูรณ์ สามารถจำหน่ายจ่ายโอนต่อไปได้ เพียงแต่ผู้รับโอนกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และบ้านยังต้องผูกพันที่จะให้บิดามารดาผู้ทรงสิทธิเก็บกินยังคงมีสิทธิครอบครองใช้และถือเอาซึ่งประโยชน์แห่งที่ดินและบ้านได้ตลอดชีวิต ในกรณีที่บิดามารดาไม่มีความประสงค์จะใช้สิทธิเก็บกินต่อไปแล้ว ก็สามารถไปจดทะเบียนยกเลิกสิทธิเก็บกินดังกล่าวได้ตามความประสงค์

ประโยชน์ที่จะได้รับ

การจดทะเบียนสิทธิเก็บกินทำให้ลูกหลานซึ่งอาจรวมถึงเขยสะใภ้ไม่อาจขับไล่ หรือบีบบังคับให้บิดามารดา หรือปู่ย่าตายาย ซึ่งเป็นผู้ยกบ้านและที่ดินให้ต้องออกไปจากที่ดินและบ้านจนตลอดชีวิต

สัญญาคำประกัน

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ผมหนักใจมากที่สุดเพราะทุกครั้งที่ไปบรรยายไม่ว่าในกรุงเทพมหานคร หรือต่างจังหวัด ผมจะตั้งคำถามผู้ร่วมสัมมนา ซึ่งในบางครั้งมีจำนวนหลายร้อยคนว่า **“ท่านที่ร่วมสัมมนาท่านใดที่เคยทำสัญญาคำประกัน ขอให้ชูมือขึ้น”** ผลปรากฏว่า ผู้เข้าร่วมสัมมนาเกือบทั้งหมดชูมือกันสลอน จนไม่อาจนับจำนวนได้ ยิ่งกว่านั้นเมื่อผมตั้งคำถามว่า **“ท่านผู้ใดที่ไม่มีสำเนาหนังสือคำประกันที่ท่านเคยลงลายมือชื่อไว้”** คำตอบก็น่าตกใจมากเช่นเดียวกัน คือ เกือบทั้งหมดที่เคยทำหนังสือคำประกัน ไม่ว่าจะทำให้แก่เพื่อนร่วมงานหรือผู้ได้บังคับบัญชา มักจะไม่มีสำเนาหนังสือคำประกันและไม่ทราบเลยว่าในปัจจุบันนี้ภาระหน้าที่ตนได้คำประกันไว้นั้นมีเป็นจำนวนเท่าใดแล้ว

ผมได้แนะนำว่าในขณะที่ยังมีตำแหน่งเป็นอธิบดี เป็นผู้อำนวยการหรือเป็นผู้บังคับบัญชาของบุคคลที่ได้ให้การคำประกันไว้นั้น ก่อนที่จะพ้นตำแหน่งออกไป (ซึ่งหากเมื่อพ้นตำแหน่งออกไปแล้วบุคคลเหล่านั้นจะไม่มีอำนาจ ไม่มีบริบทที่จะแก้ปัญหาได้อย่างสะดวกแล้ว และจะเป็นการสายเกินแก้) ควรที่จะรีบสำรวจตรวจสอบว่า ภาระหนี้สินของบุคคล

ที่ตนได้ให้การค้ำประกันไว้ นั้นยังมีอยู่หรือไม่ เช่น เคยทำสัญญาค้ำประกัน การเช่าซื้อรถจักรยานยนต์ไว้นานแล้ว หรือเคยทำสัญญาค้ำประกันสัญญา กู้ยืมเงิน หรือสัญญากู้เบิกเงินเกินบัญชี (O/D) ไว้ ถ้าผู้ซื้อได้ชำระราคา จักรยานยนต์ครบถ้วนแล้ว หรือหากลูกหนี้ได้ชำระ (O/D) แล้วผู้ค้ำประกัน ก็ควรที่จะขอให้เจ้าหน้าที่เพิกถอนสัญญาค้ำประกันดังกล่าว หรือเวนคืน หนังสือค้ำประกันที่เจ้าหน้าที่ยึดถือไว้ให้เรียบร้อย และผู้ค้ำประกัน ต้องเก็บหลักฐานดังกล่าวไว้ต่อไปเพื่อพิสูจน์ต่อเจ้าหน้าที่ด้วย

แต่หากเป็นกรณีที่ลูกหนี้ที่ตนให้การค้ำประกันไว้ ยังมีภาระหนี้สิน เช่น ยังผ่อนชำระหนี้ไม่ครบถ้วน หรือเป็นกรณีให้การค้ำประกันการ ปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานเก็บเงินในบริษัทห้างร้านที่ยังทำงานอยู่ ผมก็ต้อง แนะนำให้รีบเจรจาขอเปลี่ยนตัวผู้ค้ำประกันจากคนเดิมให้เป็นคนใหม่ ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นเรื่องที่ยากมาก และหากไม่เกรงใจกันหรือเป็นกรณี ที่ต้องยินยอมชำระหนี้กันบางส่วนแล้ว ก็มักจะไม่สามารถเปลี่ยนตัว ผู้ค้ำประกัน ผลก็คือถึงแม้จะเกษียณอายุราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือ บริษัทห้างร้าน ผู้ค้ำประกันก็จะต้องหวาดผวากับภาระหนี้สินที่เจ้าหน้าที่ อาจจะเรียกร้องให้ตนต้องชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้ในวันหนึ่ง หรือที่ ร้ายแรงกว่านั้น ถึงแม้ว่าผู้ค้ำประกันจะถึงแก่กรรมไปแล้วก็ตาม หากมี มรดกตกทอดแก่บุตรหลาน กองมรดกของผู้ค้ำประกันหรือบุตรหลานของ ผู้ค้ำประกัน ก็ยังอาจต้องเข้าไปรับผิดชอบ หนี้สินของลูกหนี้ให้แก่เจ้าหน้าที่ ได้เช่นเดียวกัน

คำแนะนำ

หากไม่มีความจำเป็นหรือไม่ต้องเกรงใจกันอย่างมากแล้ว ขอแนะนำว่าไม่ควรให้การค้ำประกันแก่บุคคลใดที่ไม่ใช่บุตรหลานของตนเอง แต่หากเป็นกรณีที่ไม่มีทางปฏิเสธ หรือไม่มีทางเลือกเสียแล้ว **ควรให้การค้ำประกันที่มีขอบเขตจำกัดด้วยจำนวนเงิน หรือด้วยกำหนดเวลา** อาทิเช่น ยินยอมเป็นผู้ค้ำประกันสัญญาเงินกู้ในวงเงินไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท สำหรับวงเงินที่เกินไปกว่านี้ขอให้ลูกหนี้ได้ไปหาผู้ค้ำประกันรายอื่นเข้าเป็นผู้ค้ำประกันร่วมให้แก่เจ้าหนี้ (เข้าหลักการเฉลี่ยความสุข) หรืออาจยินยอมเป็นผู้ค้ำประกันสัญญาซื้อจักรยานยนต์เงินผ่อนมีกำหนดเวลาไม่เกิน ๑๒ เดือน ถ้าเกินกว่านี้ ผู้ค้ำประกัน หลุดพ้นความรับผิดชอบ เป็นต้น

ผู้เข้าร่วมสัมมนาหลายรายได้ส่งจดหมายหรือแจ้งให้ทราบภายหลังว่า คำแนะนำที่ได้ให้แก่ผู้เข้าร่วมสัมมนานั้น เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะได้พบว่า ลูกหนี้หลายรายได้ติดค้างชำระหนี้มาแล้ว และสามารถแก้ไขปัญหาค่าได้ทันเวลาก่อนที่จะสายเกินไป ตามที่ผู้บรรยาย ได้ย้ำเตือนไว้

หัวข้อนี้เป็นเรื่องใหญ่แต่เนื่องจากเนื้อที่มีจำกัด จึงขอสรุปและให้ตัวอย่างร่างพินัยกรรมเพียงสังเขปเท่านั้น

ผมได้แนะนำผู้เข้าร่วมสัมมนาว่า ควรทำพินัยกรรมไว้แต่เนิ่น ๆ ย่อารอให้มีอาการป่วยหรือสุขภาพเสียก่อนจึงค่อยทำ เพราะปรากฏผลว่า ผู้ที่ทำพินัยกรรมหลายรายจะมีสุขภาพจิตดีกว่าเมื่อก่อน ทำพินัยกรรมมาก เพราะเป็นโอกาสสำหรับที่จะได้ใช้เวลาทบทวนบัญชีทรัพย์สิน นั่นสิน และพิจารณาความประพฤติของทายาท ซึ่งจะเป็นผู้รับทรัพย์ตามพินัยกรรม เป็นโอกาสดีที่จะจัดวางแนวทางในการจัดการทรัพย์สิน ภายหลังจากที่พ้นจากโลกนี้ไปแล้ว ยิ่งกว่านั้นพินัยกรรมที่สร้างขึ้นยังช่วยให้บุคคลในครอบครัว บุตรหลาน บริวาร หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในช่วงที่เจ้ามรดก (ผู้ทำพินัยกรรม) มีชีวิตอยู่ได้รับทรัพย์มรดกตามส่วนที่ควรจะเป็น ตัดปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง แก่งแย่ง ทรัพย์มรดก ทำให้เสียชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล หรือแม้แต่ชื่อเสียงของผู้วายชนม์ เหมือนกับที่เกิดขึ้นในวงสังคมอยู่เป็นประจำ

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดแบบของพินัยกรรมไว้หลายแบบ แต่ที่ผมขอแนะนำให้ทำจะมีเพียง ๓ แบบ คือ

พินัยกรรม แบบเขียนเอง ทั้งฉบับ

๑. พินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ
๒. พินัยกรรมแบบธรรมดา
๓. พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง

พินัยกรรมแบบนี้เหมาะสำหรับพินัยกรรมที่มีรายการทรัพย์สินหรือจำนวนทายาทไม่มาก และผู้ทำพินัยกรรมไม่ต้องการให้ผู้ใดรู้ข้อความในพินัยกรรมนี้ จนกว่าจะถึงวันเปิดพินัยกรรม

ตัวอย่าง

พินัยกรรม

ทำที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ข้าพเจ้า.....อายุ.....ปี อยู่เลขที่.....

หมู่ที่.....ซอย.....ถนน.....ตำบล/แขวง.....

อำเภอ/เขต.....จังหวัด.....ขอทำพินัยกรรมฉบับนี้ไว้ว่า

เมื่อข้าพเจ้าถึงแก่กรรมแล้ว ให้แบ่งทรัพย์สินของข้าพเจ้าให้แก่บุคคลต่าง ๆ ดังนี้

ข้อ ๑. ที่ดินโฉนดเลขที่.....อยู่ที่ตำบล.....อำเภอ

.....จังหวัด.....ขอมอบให้แก่.....

ข้อ ๒. ที่ดินโฉนดเลขที่.....พร้อมบ้าน ๑ หลัง อยู่ที่ตำบล.....อำเภอ

.....จังหวัด.....ขอมอบให้แก่.....

ข้อ ๓. หุ่นบริษัท.....

จำนวน.....หุ้น ขอมอบให้แก่.....

ข้อ ๔. เงินสดที่ฝากไว้ที่ธนาคาร.....สาขา.....

สมุดเงินฝากประเภท.....หมายเลขบัญชี.....ขอมอบให้แก่.....

ข้อ ๕. เครื่องเพชร เครื่องทอง ซึ่งเก็บรักษาไว้ในตู้নিরภัยที่ธนาคาร.....

สาขา.....ขอมอบให้แก่.....

ข้อ ๖. รถยนต์ ยี่ห้อ.....หมายเลขทะเบียน.....

ขอมอบให้แก่.....

ข้อ ๗. ปืนพก ขนาด.....ม.ม. ทะเบียนเลขที่.....

ขอมอบให้แก่.....

ข้อ ๘. ทรัพย์สินสมบัตินอกจากที่กล่าวมาแล้ว แบ่งให้แก่.....

.....

ข้อ ๙. ข้าพเจ้าขอตั้งให้นาย.....เป็นผู้จัดการศพของข้าพเจ้าโดย

ให้หักเงินค่าทำศพไว้จำนวน.....บาท และขอตั้งให้นาย.....

และนาย.....เป็นผู้จัดการทรัพย์สินมรดกของข้าพเจ้า เพื่อจัดการ

แบ่งปันทรัพย์สินมรดกให้เป็นไปตามเจตนา ของข้าพเจ้า

ลงชื่อ.....ผู้ทำพินัยกรรม

หมายเหตุ ๑. ถ้ามีการแก้ไข ชูด ลบ ผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกแห่ง

๒. ถ้าพินัยกรรมมีหลายหน้า ให้ใส่เลขหน้าไว้ด้วย

๓. ผู้ทำพินัยกรรมต้องเขียนด้วยลายมือตนเองทั้งฉบับ จะให้พิมพ์ดีดหรือพิมพ์ด้วยคอมพิวเตอร์ไม่ได้ และถ้าทำพินัยกรรมชนิดนี้ตั้งแต่ ๒ ฉบับขึ้นไป ก็ต้องเขียนด้วยลายมือตนเองทุกฉบับ จะใช้วิธีเขียนด้วยลายมือตนเอง ๑ ฉบับ แล้วถ่ายเอกสารอีก ๒ ฉบับ ถึงแม้ว่าผู้ทำพินัยกรรมจะลงลายมือชื่อกำกับไว้ในสำเนาทั้ง ๒ ฉบับนี้ก็ใช้ไม่ได้

๔. ไม่ต้องมีพยาน ๒ คน ลงลายมือชื่อเป็นพยานในพินัยกรรมแต่อย่างใด

๕. ในกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมต้องการยกทรัพย์สินมรดกทั้งหมด โดยไม่แจกแจงรายการทรัพย์สินก็ทำได้โดยใช้ข้อความ เช่น **“ข้าพเจ้าขอทำพินัยกรรมไว้ว่า เมื่อข้าพเจ้าถึงแก่กรรมแล้ว ข้าพเจ้าขอยกทรัพย์สินของข้าพเจ้าทั้งหมดที่มีอยู่ในปัจจุบันและที่จะมีต่อไปในอนาคต โดยขอยกให้แก่ นาง..... ภรรยาของข้าพเจ้าแต่ผู้เดียว”** หรืออาจใช้ข้อความว่า **“โดยขอยกให้แก่ นาย..... นาย.....นางสาว..... และเด็กชาย..... บุตรของข้าพเจ้าคนละส่วนเท่ากัน”** ก็ทำได้

พินัยกรรม แบบธรรมดา

พินัยกรรมแบบธรรมดานั้น ก็มีข้อความคล้ายกับพินัยกรรมแบบเขียนเองทั้งฉบับ ที่แตกต่างกันก็คือ

๑. พินัยกรรมแบบนี้ไม่ต้องเขียนด้วยลายมือของผู้ทำพินัยกรรมเองทั้งฉบับ ใช้พิมพ์ข้อความด้วยพิมพ์ดีดหรือคอมพิวเตอร์ได้ และทำขึ้นหลายฉบับก็ได้

๒. ต้องมีบุคคลที่บรรลุนิติภาวะ และมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ลงลายมือชื่อเป็นพยานอย่างน้อย ๒ คน พร้อมกัน โดยพยาน ๒ คนนี้ต้องเห็นผู้ทำพินัยกรรมลงลายมือชื่อในพินัยกรรมต่อหน้าตนด้วย และที่สำคัญก็คือ ผู้ทำพินัยกรรมและพยานทั้งสองคนต้องลงลายมือชื่อกำกับในพินัยกรรมทุกหน้าอย่างชัดเจน หากมีการขีดฆ่า ขูดลบ หรือตกเติมแก้ไขข้อความในพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมและพยานก็ต้องลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกแห่งด้วยเช่นกัน

๓. ในการทำพินัยกรรมแบบนี้ ผู้ทำพินัยกรรมควรที่จะให้บุคคลที่เชื่อถือได้ อาทิเช่น แพทย์หรือข้าราชการ รับรองว่า **“ข้าพเจ้านายแพทย์.....ได้ตรวจ ดูอาการของผู้ทำพินัยกรรมแล้ว เห็นว่ามีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ทุกประการ จึงได้ลงลายมือชื่อเป็นพยานไว้ในพินัยกรรมด้วย”**

๔. ในทางปฏิบัติ ผมได้แนะนำผู้เข้าร่วมสัมมนาว่า ถ้าไม่จำเป็นหรือ
เกรงใจกันจริงแล้ว ไม่ควรรับเป็นพยานในพินัยกรรมชนิดนี้ ทั้งนี้เพราะ

๔.๑ ในกรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก พยานใน
พินัยกรรมอาจถูกกล่าวหาว่ามีส่วนร่วมในการปลอมเอกสาร (พินัยกรรม)
หรืออาจถูกกล่าวหาว่า ในขณะที่ลงลายมือชื่อเป็นพยานในพินัยกรรมนั้น
มิได้เห็นการลงลายมือชื่อของผู้ทำพินัยกรรม ที่ร้ายแรงกว่านั้นถ้าเป็นกรณี
ที่ผู้ทำพินัยกรรมป่วย และเข้าพักรักษาตัวในโรงพยาบาล ผู้ทำพินัยกรรม
อาจไม่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ หรือถ้าเป็นกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมไม่อาจ
ลงลายมือชื่อตนเอง จึงต้องใช้วิธีพิมพ์ลายนิ้วมือในพินัยกรรม ผู้เป็นพยาน
ในพินัยกรรมฉบับนี้เพราะอาจจะถูกกล่าวหาว่า ลายพิมพ์นิ้วมือที่ปรากฏ
เป็นการจับมือของผู้ทำพินัยกรรมที่ไม่มีสติหรือบางกรณีเสียชีวิตไปแล้ว
ประทับลงในพินัยกรรม ซึ่งเป็นการเสี่ยงต่อความผิดคดีอาญาด้วย

๔.๒ กฎหมายกำหนดว่า พยานและคู่สมรสของพยานใน
พินัยกรรม รวมตลอดทั้งผู้เขียน ผู้พิมพ์ พินัยกรรม และคู่สมรสของ
ผู้เขียนผู้พิมพ์พินัยกรรม **ไม่มีสิทธิเป็นผู้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรม**

เคยมีเรื่องจริงเกิดขึ้น คือ เจ้าแม่เจ้าของโรงสีคนหนึ่งรักลูกสาว
คนเล็กที่ช่วยดูแลธุรกิจของเจ้าแม่มากที่สุด จึงอยากจะเอาใจโดยการทำให้
พินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกส่วนใหญ่ให้แก่ลูกสาวคนเล็กนี้ และเพื่อให้
ลูกสาวคนเล็กดีใจ จึงให้ลงลายมือชื่อเป็นพยานในพินัยกรรมฉบับนี้ด้วย

เมื่อเข้าแก๊งแก๊งกรรมลูกสาวคนเล็กนี้ก็ไม่ลืมหิรัรับทรัพย์มรดกที่ระบุไว้ในพินัยกรรม ทั้งนี้เพราะต้องห้ามโดยกฎหมาย หรือมีอีกเรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นก็คือ มีนายแพทย์คนหนึ่งมีทรัพย์มรดกมากด้วยการทำพินัยกรรม จึงได้ขอให้ลูกเขยคนโตซึ่งเรียนจบนิติศาสตร์บัณฑิต (แต่คงเรียนวิชากฎหมายมรดกไม่เก่ง) ช่วยทำพินัยกรรมให้ โดยทำเป็นแบบธรรมดาที่ต้องมีพยาน ๒ คน ลงลายมือชื่อ ลูกเขยคนโตนี้ต้องการเอาใจพ่อตา จึงลงลายมือชื่อเป็นพยานในพินัยกรรม เมื่อนายแพทย์ท่านนี้ถึงแก่กรรมลง ผลก็คือลูกสาวคนโต ซึ่งเป็นภรรยาของลูกเขยที่ลงลายมือชื่อเป็นพยานในพินัยกรรม ก็ไม่มีสิทธิรับทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมนี้ แม่แต่ชั้นเดียว

๔.๓ คำแนะนำในกรณีที่ท่านต้องเข้าไปช่วยในการทำพินัยกรรมของบุคคลใดโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยงแต่อย่างใดแล้ว เพื่อป้องกันปัญหาตามข้อ ๔.๑ และ ๔.๒ ข้างต้นนี้ ขอแนะนำให้ใช้วิธีการดังนี้ คือ

ก.) ให้มีการถ่ายภาพนิ่งอัดเทป ถ่ายวีดีโอเทป ไว้เป็นหลักฐานว่า ผู้ทำพินัยกรรม มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ และได้ลงลายมือชื่อหรือได้พิมพ์ลายนิ้วมือต่อหน้าพยานอย่างน้อย ๒ คนจริง โดยในการถ่ายภาพหรือ ถ่ายวีดีโอเทปให้พยายามเน้นไปที่การลงลายมือชื่อหรือการพิมพ์ลายนิ้วมือของผู้ทำพินัยกรรมและของพยาน ไม่ใช่ถ่ายรูปหมู่ไว้เป็นที่ระลึก ซึ่งไม่อาจใช้พิสูจน์การลงลายมือชื่อ

แต่อย่างใด หรือการอัดเทปก็น่าจะมีการขอให้ผู้ทำพินัยกรรม กล่าวนำว่า เป็นการอัดเทปของใครในวันที่เท่าไร สถานที่ไหน มีใครรู้ เห็นหรือเป็นพยานอยู่บ้าง และในขณะที่ทำพินัยกรรมก็มีสติสัมปชัญญะ สมบูรณ์ดี และถ้าเป็นไปได้ก็ขอให้อ่านพินัยกรรมให้ชัดเจนทั้งฉบับ และ กล่าวยืนยันว่าถูกต้องตรงตามความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรมทุกอย่าง และถ้าไม่เป็นการรบกวนผู้ทำพินัยกรรมมากเกินไป ก็ควรจะขอให้ผู้ทำ พินัยกรรมพูดสั่งเสียกับลูกหลานเพิ่มเติมในส่วนของม้วนเทปที่เหลืออยู่ ผมมีประสบการณ์ในเรื่องนี้อยู่พอสมควร กล่าวคือ ในคดีหนึ่งพี่น้อง ร้องแย่งทรัพย์มรดกกันอย่างรุนแรง แต่เมื่อได้ฟังเทปที่อัดไว้ในวันที่ทำ พินัยกรรม ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมได้พูดสั่งเสียและสาปแช่งลูกหลานที่อาจจะ ทะเลาะแย่งทรัพย์มรดกกันไว้ ผลก็คือฟ้องร้องดังกล่าวสิ้นสุดลงได้โดย ไม่ต้องมีการสืบพยานกันแต่อย่างใด

แต่หากเป็นกรณีที่ทรัพย์มรดกมีเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้ม ที่ผู้รับทรัพย์มรดกตามพินัยกรรมหรือทายาทโดยธรรมจะมีกรณีพิพาท กันแน่นอนแล้ว ท่านก็ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยวเป็นผู้ช่วยจัดทำพินัยกรรม พยาน หรือผู้เขียนเป็นอันขาด โดยควรแนะนำให้ทำพินัยกรรม แบบเอกสารฝ่ายเมืองที่จะอธิบายต่อไปนี้

พินัยกรรม แบบเอกสาร ฝ่ายเมือง

ข้อความในพินัยกรรมก็เป็นข้อความเช่นเดียวกับพินัยกรรม ๒ แบบข้างต้นนั้น เพียงแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องแจ้งความประสงค์ที่จะทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองให้ผู้อำนวยการเขต หรือนายอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองทราบ มีข้อสังเกตว่าผู้อำนวยการเขตหรือนายอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองที่ผู้ทำพินัยกรรมไปติดต่อ นั้นไม่จำเป็นต้องตรงกับเขตที่ผู้ทำพินัยกรรมมีทะเบียนบ้านอยู่ เช่น เป็นกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมป่วย และเข้ารับการรักษาพยาบาลที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่ง ท่านก็สามารถแจ้งความประสงค์ให้ผู้อำนวยการเขตที่โรงเรียนตั้งอยู่มาทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองได้ และที่สะดวกยิ่งกว่านั้นผู้อำนวยการเขตสามารถทำพินัยกรรมให้ท่านที่โรงพยาบาลหรือ ที่บ้านได้ด้วย

ในวันทำพินัยกรรมประเภทนี้ ผู้อำนวยการเขตจะเป็นผู้จดทะเบียนข้อความตามความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรม เรียบร้อยแล้วจะอ่านให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง เมื่อผู้ทำพินัยกรรมเห็นว่าถูกต้องแล้ว ผู้ทำพินัยกรรมและพยานก็จะลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ หากมีการขีดฆ่า ขูดลบ ตกเติม แก้ไข ผู้ทำพินัยกรรมพยาน ผู้อำนวยการเขต ก็ต้องลงลายมือชื่อกำกับไว้ด้วย นอกจากนี้ ยังต้องลงลายมือชื่อกำกับไว้ทุกหน้าด้วยเช่นกัน

ต่อจากนั้นผู้อำนวยการเขตก็จะมีข้อความว่า “ข้าพเจ้า นาย.....ผู้อำนวยการเขต.....ขอรับรองว่า นาย.....ผู้ทำพินัยกรรมได้แจ้งข้อความที่ตนประสงค์ ให้ใส่ไว้ในพินัยกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ต่อหน้าข้าพเจ้าและ พยานสองคน คือ นายแพทย์.....กับ นาย.....ณ อาคารเลขที่.....ถนน..... แขวง.....เขต..... กรุงเทพมหานคร

ข้าพเจ้าได้จดและอ่านข้อความที่ทำเป็นพินัยกรรมขึ้นนั้น ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง ผู้ทำพินัยกรรมและพยานได้รับรอง ข้อความว่าถูกต้อง จึงลงลายมือชื่อในพินัยกรรม นับว่าพินัยกรรมนี้ ได้ทำขึ้นถูกต้องตามบทบัญญัติอนุมาตรา ๑ ถึง ๓ ของมาตรา ๑๖๕๔ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว”

ต่อจากนั้นผู้อำนวยการเขตก็จะลงวันที่ ลงลายมือชื่อ และประทับ ตราประจำตำแหน่งเป็นสำคัญ

พินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองนี้ ผู้ทำพินัยกรรมจะเสียค่าธรรมเนียม เป็นเงิน ๖๐ บาท และผู้อำนวยการเขตจะเก็บรักษาต้นฉบับไว้ที่ที่ว่าการเขต โดยออกใบรับพินัยกรรมระบุชื่อผู้มีสิทธิรับพินัยกรรมไปดำเนินการตามความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรม ในทางปฏิบัติควรจะทำคู่ฉบับ ของพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองไว้อีก ๑ หรือ ๒ ฉบับ เก็บรักษา ไว้ในตู้นิรภัยของธนาคาร หรือฝากไว้กับทนายความ หรือเพื่อนสนิท

ที่ผู้ทำพินัยกรรมเชื่อมั่นว่าจะมีอายุยืนกว่าตนก็เป็นการกระทำที่รอบคอบ อีกประการหนึ่งพินัยกรรมชนิดนี้เป็นพินัยกรรมที่ผมเห็นว่าเป็นแบบที่แก้ปัญหาในเรื่องพยานในพินัยกรรม เพราะผู้อำนวยการเขตหรือนายอำเภอหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเป็นผู้ทำพินัยกรรม และในกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมไม่อาจหาบุคคลใดมาเป็นพยานในพินัยกรรม เจ้าหน้าที่ของเขตที่มาร่วมในการทำพินัยกรรมก็มักจะยอมเป็นพยานในการลงลายมือชื่อในพินัยกรรมให้ด้วย ในกรณีที่มีปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก และมีประเด็นในเรื่องความสมบูรณ์ของพินัยกรรม ศาลก็มักจะให้ความเชื่อถือพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองมากกว่าพินัยกรรมแบบอื่น

ก่อนที่จะจบบทความนี้ มีเพื่อคนหนึ่งโทรศัพท์มาปรึกษา คุณปู่ได้ถึงแก่กรรมไปเกือบปีแล้ว คุณอาทั้งหลายยังไม่เปิดพินัยกรรมเพราะมีธรรมเนียมปฏิบัติว่า ควรจะเก็บศพไว้ไม่น้อยกว่า ๑ ปี แล้วจึงค่อยทำการฌาปนกิจศพ เมื่อลอยอังคารเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงจะนัดประชุมทายาทแล้วเปิดพินัยกรรมที่หลัง เรื่องนี้ผมได้แนะนำให้เพื่อนไปแจ้งให้คุณอาทราบว่าคุณอาควรจะรีบเปิดพินัยกรรมโดยไม่ต้องรอเวลา ๑ ปี ดังกล่าวข้างต้น ทั้งนี้ เพราะท่านผู้ทำพินัยกรรมมักจะเสี่ยงเสียในเรื่องการจัดการศพ และกำหนดจำนวนเงินค่าทำศพไว้ในพินัยกรรมด้วย อีกประการหนึ่งเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาในเรื่องอายุความมรดกที่กฎหมายกำหนดไว้ในมาตรา ๑๗๕๔ ที่กำหนดว่า

“ห้ามมิให้ฟ้องคดีมรดกเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปี นับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย หรือนับแต่เมื่อทายาท โดยธรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงความตายของเจ้ามรดก

คดีฟ้องเรียกตามข้อกำหนดพินัยกรรม มิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนด
หนึ่งปีนับแต่เมื่อผู้รับพินัยกรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงสิทธิซึ่งตนมีอยู่ตาม
พินัยกรรม

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๑๙๓/๒๗ แห่งประมวลกฎหมายนี้
ถ้าสิทธิเรียกร้องของเจ้านั้นมีต่อเจ้ามรดกมีกำหนดอายุความยาวกว่า
หนึ่งปี มิให้เจ้านั้นฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่เมื่อเจ้านั้นได้รู้
หรือควรได้รู้ถึงความตามของเจ้ามรดก

ถึงอย่างไรก็ดี สิทธิเรียกร้องตามที่ว่ามาในวรรคก่อน ๆ นั้น
มิให้ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดสิบปี นับแต่เมื่อเจ้ามรดกตาย”

ผลปรากฏว่าเมื่อเปิดพินัยกรรม คุณปู่ได้สั่งการไว้ในพินัยกรรมว่า
ห้ามทำการฉ้อโกงทุจริตเด็ดขาด แต่ให้นำศพไปฝังไว้ในที่ดินสุสานที่ได้
เตรียมการไว้นานแล้ว โดยได้กำหนดจำนวนเงินและตัวบุคคลที่จะเป็นผู้
จัดการศพไว้อย่างชัดเจน เรื่องนี้เป็นอุทาหรณ์ให้เห็นว่า หากเปิดพินัยกรรม
ตามแนวความคิดเดิมของคุณอาทั้งหลาย การจัดการศพของคุณปู่ก็คงจะ
ไม่ถูกต้องตามความประสงค์ของท่าน นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องอายุ
ความเรียกร้องทรัพย์มรดก เพราะที่ดินบางแปลง และทรัพย์สินบาง
รายการ ทายาทบางคนได้ยึดถือครอบครองเพื่อตนไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว
เมื่อมีการเปิดพินัยกรรมแต่เนิ่น ๆ จึงมีการตกลงกันได้โดยสันติวิธี และ
เป็นไปตามเจตนารมณ์ของคุณปู่อย่างครบถ้วนบริบูรณ์

ประวัติ

ดร.อภิชัย จันทรเสน

- ❖ เกิดเมื่อ พฤษภาคม 2491
- ❖ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาจากโรงเรียนอัสสัมชัญ พ.ศ. 2508
- ❖ ได้รับปริญญานิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2512
- ❖ เป็นเนติบัณฑิตไทย พ.ศ. 2513
- ❖ สำเร็จการศึกษาระดับนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต (เกียรตินิยมดีมาก) มหาวิทยาลัยปารีส (ซอร์บอน) พ.ศ. 2521

งานด้านกฎหมาย

- ❖ ที่ปรึกษากฎหมายมูลนิธิชัยพัฒนา
- ❖ ที่ปรึกษากฎหมายสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- ❖ ที่ปรึกษากฎหมายสำนักงานจัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์

ฯลฯ

งานด้านการศึกษา

- ❖ ผู้บรรยายเรื่อง **“กฎหมายสำหรับผู้เตรียมเกษียณอายุ”**
- ❖ กรรมการสอบป้องกันดุษฎีนิพนธ์ นักศึกษาชั้นปริญญาเอก สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ฯลฯ

งานด้านบริหาร

- ❖ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สำนักงานจัดการทรัพย์สิน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ❖ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ
- ❖ กรรมการบริหารกองทุนสภากาชาดไทยเฉลิมพระเกียรติ

ฯลฯ

งานด้านการเมือง

- ❖ เลขานุการประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (เมษายน 2534 - มีนาคม 2535)
- ❖ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม (พฤศจิกายน 2540 - ตุลาคม 2541)

ฯลฯ

งานด้านสังคมสงเคราะห์

- ❖ กรรมการสภาภาษาไทย
- ❖ กรรมการ มูลนิธิมหากษัตริยาวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์
- ❖ กรรมการมูลนิธิสิรินธร
- ❖ รองประธานอนุกรรมการติดตามสิทธิผู้สูงอายุตาม พ.ร.บ. ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546
- ❖ อนุกรรมการปฏิบัติการยุทธศาสตร์ด้าน เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ และความเสมอภาคของบุคคล คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ฯลฯ

รางวัล

- ❖ ได้รับรางวัลนิเทศศาสตร์จูปา ดีเด่น พ.ศ. 2539
- ❖ ได้รับรางวัลนิสิตเกียรตินิยมจูปา ดีเด่น พ.ศ. 2546

ชื่อหนังสือ : กฎหมายสำหรับผู้สูงอายุ
ผู้แต่ง : ดร.อภิชัย จันทรเสน
จัดพิมพ์โดย : สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ (สทส.)
สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์
เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ (สท.)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.)
พิมพ์ที่ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย
พิมพ์ครั้งที่ ๕ จำนวน : ๒๐,๐๐๐ เล่ม

